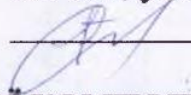

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри географії та
екології
протокол № 2 від 09.09.2020 р.
в.о. завідувача кафедри
 Олексій ДАВИДОВ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ/ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

ГЕОГРАФІЧНА РАЙОНОЛОГІЯ

Освітньо-професійна програма **Географія**
Спеціальність **106 Географія**
Галузь знань **10 Природничі науки**

Херсон 2020

Назва навчальної дисципліни	Географічна районологія
Викладачі	Ігор Пилипенко, доктор географічних наук, професор кафедри
Посилання на сайт	http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biolog_geograf_ecol/ChairSocialEconomicGeography.aspx
Контактний тел.	+380994603642 (Ігор Пилипенко)
E-mail викладача	pilipenko@ksu.ks.ua
Графік консультацій	З вівторка по п'ятницю з 9:00 до 12:00, ауд. 602 або за призначеним часом

1. **Анотація курсу:** навчальна дисципліна «Географічна районологія» орієнтована на ознайомлення з теоретико-методологічними основами, методами і методиками проведення районування. Засвоєння навчального матеріалу курсу базується на знаннях і вміннях студентів із таких навчальних дисциплін, як вступ до фаху, геоінформаційні системи в географії, геологія, геоморфологія, метеорологія і кліматологія, гідрологія, основи теорії суспільної географії, кількісні методи в географії, географія населення, географія транспорту тощо.

2. **Мета та завдання курсу:**

Мета курсу: засвоєння студентами знань з організації, методології районології; методів, принципів і прийомів проведення районування.

Цілі курсу:

- розкрити понятійно-термінологічний апарат районології; проаналізувати історію формування районології та зміни парадигм;

- ознайомити з методами, прийомами та технологіями проведення галузевих та інтегральних районувань;
- визначити проблеми, методи та основні напрями розвитку районів як об'єктивних та суб'єктивно існуючих утворень.

3. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умовами недостатності інформації.

Загальні компетентності:

ЗКЗ. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Фахові компетентності:

ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.

ФК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні геосфер.

ФК 10. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

Програмні результати навчання:

ПРН 5. Демонструвати уміння проводити польові та лабораторні дослідження

ПРН 9. Виконувати дослідження ландшафтної оболонки за допомогою кількісних методів аналізу

ПРН 14. Демонструвати здатність проводити самостійні дослідження природних об'єктів і процесів у геосферах в польових і лабораторних умовах

4. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів/годин	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
4 кредитів / 120 годин	24	22	120

5. Ознаки курсу

Рік викладання	Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова/вибіркова компонента
2020-2021	VII-VIII	106 Географія	4	ОК

6. Технічне й програмне забезпечення/обладнання

Лекційні та практичні аудиторії

Програмне забезпечення:

MS Excel

MS Word

MapInfo Professional 12.5

Statistica 6.0

SPSS 14.0

Surfer 8.0

7. Політика курсу

Для успішного складання підсумкового контролю з дисципліни вимагається 100% відвідування очне або дистанційне відвідування всіх лекційних занять. Пропуск понад 25% занять без поважної причини буде оцінений як FX.

Високо цінується академічна доброчесність. До всіх студентів освітньої програми відбувається абсолютно рівне ставлення. Навіть окремий випадок порушення академічної доброчесності є серйозним проступком, який

може призвести до несправедливого перерозподілу оцінок і, як наслідок, загального рейтингу студентів. Мінімальне покарання для студентів, яких спіймали на обмані чи плагіаті під час тесту чи підсумкового контролю, буде нульовим для цього завдання з послідовним зниженням підсумкової оцінки дисципліни принаймні на одну літеру. Будь ласка, поставтесь до цього питання серйозно та відповідально.

8. Схема курсу

Тиждень, дата, години (вказується відповідно до розкладу навчальних занять)	Тема, план	Форма навчального заняття, кількість годин (аудиторної та самостійної роботи)	Список рекомендованих джерел (за нумерацією розділу 10)	Завдання	Максимальна кількість балів
Модуль 1. Теоретико-методологічні основи географічної районології					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology_geography/ecol/FBGE_for_students.aspx	<p>Тема 1: Мета і завдання курсу. Місце географічної районології в системі географічних знань</p> <p>Поняттєво-термінологічний апарат: ареал, район, регіон; геопростір, територія, геотерія; комплекс, система; територіально-виробничий комплекс, суспільно-географічний комплекс; суспільно-географічний район, суспільно-географічне районування; економічне районування, соціально-економічне районування, суспільно-географічне районування.</p>	<p>Лекція, 2 години</p> <p>Практична робота, 2 години</p>	<p>основна - 1,4,8</p> <p>додаткова – 18,19,24</p> <p>інт.дж. – 6</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	10
	<p>Тема 2. Географічний район як рбскт дослідження:</p> <p>Розвиток вчення про географічний район. Районування з пізнавальною метою. Описово-статистичні дослідження. Теорія району як реально існуючого утворення. Період практичної районології. Ідея єдності економічного і адміністративного районування: адміністративно-господарське районування. Розробка</p>	<p>Лекція, 2 години</p> <p>Практична робота, 2 години</p>	<p>основна - 8,1,5</p> <p>додаткова – 18,19,24</p> <p>інт.дж. – 6</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	10

	<p>методологічних основ економічного районування. Проблема об'єктивності існування районів, їх спеціалізації і комплексного розвитку. Обґрунтування нових видів галузевого районування. Концепція суспільно-географічного районування. Проблема визначення методологічної бази сучасної української районології.</p>				
	<p>Тема 3. Сутність поняття „Суспільно-географічний район”: Підходи до розуміння та суть поняття “суспільно-географічний район”: суспільно-географічний район як частина господарства країни, суспільно-географічний район як комплекс, суспільно-географічний район як територія. Об'єктивність суспільно-географічних районів. Суспільно-географічний район та культурний (економічний) ландшафт Класифікація суспільно-географічних районів: за таксономічним рівнем, за повнотою охоплення людської діяльності на території, за рівнем розвитку, за суспільно-географічним положенням, за спеціалізацією, за проблемністю. Однорідний та вузловий райони.</p>	<p>Лабораторна робота, 4 години Практична робота, 2 години</p>	<p>основна – 3, 8 додаткова – 12,16,19 інт.дж. – 2,3</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	<p>10</p>
	<p>Тема 4. Методологічні підходи до дослідження суспільно-географічних районів Системно-структурний підхід: район як система, що має властивості цілісності, ємерджентності, структурності, ієрархічності, функціональності, організованості, еволюційності. Біхевіористичний підхід: район як образ, що має властивості суб'єктивності, перцепційності, холістичності,</p>	<p>Практична робота, 2 години</p>	<p>основна – 3, 5, 8 додаткова – 12,16,19 інт.дж. – 2,3,5</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	<p>10</p>

	стереотипності, самоідентичності. Синергетичний підхід: район як система, що само організується і має властивості нелінійності розвитку, динамічної ієрархічності, фіналізму, нерівноважності, хаотичності, дисипативності, фрактальності.				
	Тема 5. Сутність та чинники суспільно-географічного районування Об'єктивність процесів районування. Історичні, природно-екологічні, економічні, соціально-культурні та психологічні, політико-правові умови суспільно-географічного районування. Фактори районування: потенціал суспільно-географічного положення, природноресурсний та працересурсний потенціал, системи розселення, рівень урбанізації, рівень економічного і соціального розвитку..	Лекція, 2 години; практична робота, 2 години	основна – 1, 3, 5, 8 додаткова – 5,7, 10, 19 інт.дж. – 2,3	Виконання завдань практичної роботи	10
	Тема 6. Географічний поділ праці як передумова районування: Сутність ГПП. Абсолютний та відносний ГПП. Види ГПП: між районами як цілим, між районами як поліструктурними утвореннями. Масштаби ГПП: міжнародний, міжрайонний, внутрішньорайонний. Показники участі районів у ГПП: експортна, імпортна квота, зовнішньоторговельна квота. Концепції географічного поділу праці. Меркантилізм. Класичні теорії: абсолютних та порівняльних переваг. Факторні теорії: теорема Хекшера-Оліна, „парадокс” Леонтьєва. Сучасні теорії: конкурентних переваг Портера, ефекту масштабу Кругмена, життєвого циклу товару Вернона, технологічного розриву Познера.	Лекція, 2 години; практична робота, 2 години	основна – 3, 6, 8 додаткова – 10, 19 інт.дж. – 2,3	Виконання завдань практичної роботи	10
	Тема 7. Методика визначення	Лекція, 4 години,	основна – 3, 6, 8	Виконання завдань	10

	<p>основних елементів суспільно-географічного дослідження: Закономірності суспільно-географічного районоутворення. Закономірності суспільно-географічного районоутворення як результат дії суспільно-географічних законів. Поляризація. Стадійність. Комплексність. Поняття “ядро районоутворення”. Стадії формування ядер районоутворення. Стадія рівномірного розміщення локальних ядер. Стадія моноядерної поляризації території. Стадія поліядерної поляризації території. Стадія рівномірного використання території.</p>	практична робота, 4 години	додаткова – 10, 19 інт.дж. – 2,3	практичної роботи	
Модуль 2.Метод районування.					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology/ecograf/ecol/FBGE_for_students.aspx	<p>Тема 8. Сутність та науково-практичне значення географічного районування 1. Сутність та науково-практичне значення географічного районування. Таксономізація. Види таксономізації: зонування, районування, картування ареалів. Вдосконалення АТУ на основі районування.Принципи, критерії та показники районування. Проблема відповідності схем географічного районування та адміністративно-територіального поділу. Показники наявності та інтенсивності зв'язків між ядром та периферією. Таксономічні рівні районування. Поняття про рівні районування. Макрорайонування. Мезорайонування. Мікрорайонування. Проблеми виділення топорівня суспільно-географічного районування. Типізація мікрорайонів.</p>	Лекція, 2 години; практична робота, 2 години	основна – 3, 6, 8 додаткова – 10, 19 інт.дж. – 2,3	Виконання завдань практичної роботи	10
	<p>Тема 9. Види районування. Підходи до визначення видів районування. Інтегральне районування. Міжгалузеве районування. Галузеве районування. Загальногалузеве і внутрішньогалузеве районування. Види галузевого районування.</p>	Лекція, 4 години, практична робота, 2 години	основна – 1,2,3,6,8 додаткова – 5,6,10,19 інт.дж. – 1,2,3	Виконання завдань практичної роботи	10

	Промислове районування: суть, значення, специфіка, види. Промислові райони, вузли, центри, пункти. Агропромислове районування: суть, значення, специфіка, види. Агропромислові райони, вузли, центри, пункти. Транспортно-географічне районування: суть, значення, специфіка, види. Транспортно-географічні райони, підрайони, вузли. Соціально-географічне районування: суть, значення, специфіка, види. Торговельно-географічне районування. Рекреаційно-географічне районування. Культурно-географічне районування. Політико-географічне районування. Нові види галузевого районування.				
	Комплексна контрольна робота за I семестр				10
Модуль 3. Методика районології.					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology_of_biogeography/Faculty_of_Biogeography_for_students.aspx	Тема 10. Вимоги, способи та етапи районування. Вичерпність, неповторюваність, одномасштабність, гнучкість районування. Дедуктивний та індуктивний способи районування. Розрізнення, осмислення та розмежування районів. Методика виділення ядер суспільно-географічного районоутворення. Математико-картографічні методи. Потенціал поля людської діяльності. Регіональні ядра. Внутрішньорегіональні ядра. Локальні ядра. Внутрішня та зовнішня периферія.	Лекція, 2 години, практична робота, 2 години	основна – 1,2,3,6,8 додаткова – 5,6,10,19 інт.дж. – 1,2,3	Виконання завдань практичної роботи	8
	Тема 11. Методика делімітації суспільно-географічних районів. Виділення районів на основі аналіз зв'язків між ядром та периферією: і виробничо-технологічних, виробничо-реалізаційних, трудових, культурно-побутових, інфраструктурних, комунікаційно-інформаційних, адміністративно-управлінських. Накладання сфер впливу	Лекція, 4 години, практична робота, 2 години	основна – 1,2,3,4,5,8 додаткова – 1,2,6,10,19,21,23 інт.дж. – 1,2,3,5	Виконання завдань практичної роботи	8

	<p>ядер. Оверлейний аналіз. Визначення буферних зон. Медіанний спосіб делімітації. Врахування адміністративних границь. Виділення районів шляхом побудови багатокутників Тіссена (геометричний метод). Врахування нерівнозначності впливу ядер районоутворення. Кластерний і факторний аналізи. Картографічна інтерпретація результатів</p>				
	<p>Тема 12. Територіальна структура географічного району Елементи територіальної структури: точки, лінії, ядра, центри, фокуси, осередки, вузли, центри, пункти. Опорний каркас території району. Типи територіальної структури: радіально-кільцевий, прямокутно-регулярний, лінійно-вузловий, лінійно-фасадний, басейновий, змішаний. Підрайон. Полюси зростання району. Конфігурація району. Протяжність, компактність, симетричність.</p>	<p>Лекція, 2 години, практична робота, 2 години</p>	<p>основна – 1,2,3,4,5,8 додаткова – 1,2,6,10,19,21,23 інт.дж. – 1,2,3,5</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	<p>8</p>
	<p>Тема 13. Методика дослідження просторової структури району Аналіз переміщень, мереж (каналів зв'язку), вузлів мереж, ієрархії вузлів, поверхонь, дифузії (П. Гагет). Аналіз вузлових утворень: ієрархія вузлів, класифікація за різними критеріями (генетична, функціональна, морфологічна класифікації), оцінка емпіричних залежностей („ранг-розмір”, „розмір-функції”), аналіз конфігурації системи вузлових утворень, аналіз еволюції вузлових утворень. Аналіз мереж: ієрархія мереж, класифікація за різними критеріями (генетична, морфологічна, галузева класифікації), оцінка доступності, зв'язності, вразливості мереж, аналіз густоти мереж, їх еволюції. Аналіз просторових взаємодій: аналіз опорного каркасу, визначення типу територіальної структури, аналіз взаємодій</p>	<p>Лекція, 2 години, практична робота, 2 години</p>	<p>основна – 1,2,3,4,5,8 додаткова – 1,2,6,11,19,22,23 інт.дж. – 1,2,3,5</p>	<p>Виконання завдань практичної роботи</p>	<p>8</p>

	типу „центр-периферія”, аналіз еволюції просторової структури (визначення циклів, стадій)..				

9. Форма (метод) контрольного заходу та вимоги до оцінювання програмних результатів навчання

9.1. Модуль 1. Теоретико-методологічні основи географічної районології – 70 балів:

Практичні та теоретичні завдання 70 балів;

Заліки, підсумкова оцінка представляє собою суму балів отриманих здобувачем за виконання наведених завдань.

9.2. Модуль 2. Метод районування. – 30 балів:

Практичні та теоретичні завдання 20 балів;

Контрольні роботи 10 балів;

Заліки, підсумкова оцінка представляє собою суму балів отриманих здобувачем за виконання наведених завдань.

9.3. Модуль 3. Методика районології – 100 балів

Практичні та теоретичні завдання 60 балів;

Екзамен 40 балів.

10. Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

1. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Суспільно-географічне районування України. – К.: ВПЦ „Київський ун-тет”, 2000. – 228 с.
2. Гукалова І.В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І.В. Гукалова, Д.С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
3. Пилипенко І.О., Мальчикова Д.С. Методи та методики суспільно- географічних досліджень: Навчальний посібник. - Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. - 156 с.
4. Пилипенко І. О. Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація: Монографія. – Херсон, 2015. – 264 с.

5. Топчієв О. Г. Методологічні засади географії: підручник / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 366 с.
6. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.
7. Топчієв О.Г. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
8. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. - Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
9. Пістун М.Д. Суспільно-географічне районування України. Текст лекцій. – К.: ВЦ «Київський університет», 2000. – 41 с.
10. Шаблій О. І. Основи суспільної географії: Підручник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 296 с.

Додаткові

11. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України. – Ніжин, 2009. – 396 с.
12. Географія світового господарства з основами економіки: Навч. посібник / За ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. – К.: Знання, 2014. – 637 с.
13. Геоінформаційне картографування в Україні: концептуальні основи і напрями розвитку: проект "Наукова книга" / Л. Г. Руденко та ін.; ред. Л. Г. Руденко; НАН України. Ін-т географії. - К. : Наук. думка, 2011. - 104 с.
14. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. Моногр. у 2-х томах. – К.: ВПЦ „Київ. ун-т”, 2005. – Т.1. – 431 с., Т.2. – 503 с.
15. Джаман В., Гігейчук С. Суспільно-географічне районування території України: історія та перспективи // Історія української географії та картографії. –Тернопіль, 2007. – С. 134-138.
16. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). – К.: Фенікс, 2010. – 536 с.
17. Мальчикова Д.С. Теоретико-методологічні і методичні засади геопланування сільської місцевості на регіональному рівні: Монографія. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 362 с.
18. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія. - К.: ВПЦ “Київ, ун-т”, 2005. - 253 с.
19. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільнопросторова нерівність та поляризація: Монографія. – К.: Прінт сервіс, 2014. – 132 с.
20. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії: Навч.-метод. видання. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 47 с.
21. Немець К.А. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу / Навчально-методичний посібник // К.А. Немець, Л.М. Немець. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с.
22. Олійник Я.Б., Шевчук С.М. Методологічні основи розвитку суспільної географії в Україні у ХХ столітті: Навч. посібник. – К.: ВГЛ «Обрії», 2011. – 168 с.
23. Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С. Методи та методики суспільно-географічних досліджень: Навч. посібник. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. – 156 с.

24. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. – К.: Інститут географії НАН України, 2009. – 300 с.
25. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 286 с.

Інтернет-ресурси

1. <http://ecgeo.pu.ru/doc/Approach%20and%20method%20in%20social-economic%20geography.pdf>
2. http://ukr-tur.narod.ru/istoukrgeo/allpubl/postati/suspgeopistun_1.htm
3. http://www.geo-vestnik.psu.ru/files/vest/240_sharygin.pdf
4. http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nzvdpu_geogr/2008_17/metodu%20sypilno-geografichnux%20doslidjen.pdf